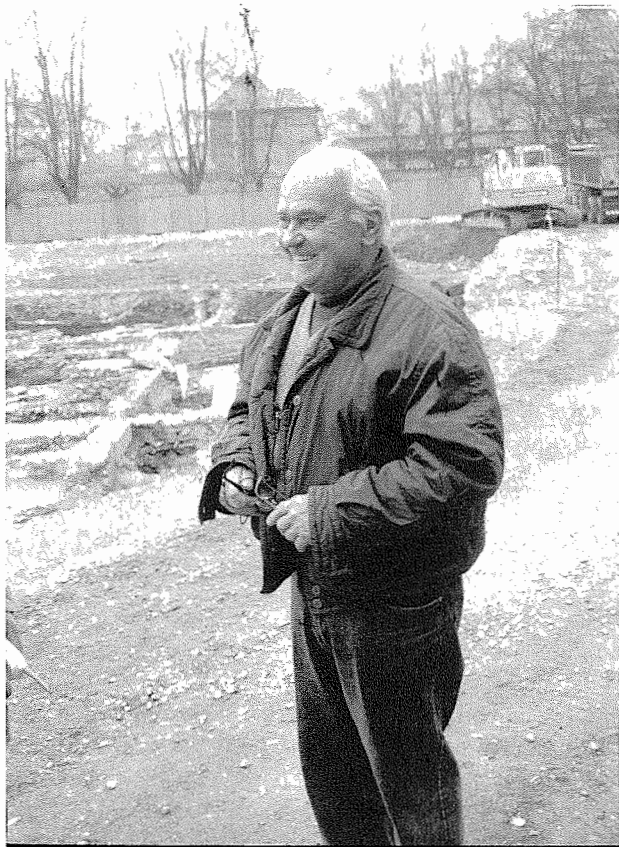

In memoriam France Leben – Aci

4. julij 1928 – 15. november 2002

Več kot dvajset let je tega, kar so me po koncu prvega letnika arheologije z oddelka poslali k tebi na Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, da bi se dogovorila za opravljanje obvezne terenske prakse. Predstavil si se mi kot Aci, Aci Leben. Nikoli te nisem slišal, da bi se predstavljal z akademskim nazivom. Če si pripravljen iti z mano na Kras, v Trhlovcu, si rekel, potem v ponedeljek ob osmih zjutraj pred inštitutom.

V zelen kombi "Zastava" sva naložila opremo in orodje, spila kavo v "Plečniku" in se odpeljala proti Divači. Previdno sem te vprašal, če bova sama izkopavala, pa si me pomiril, da drugi Damjan pride naslednji dan. Delavce pa da vedno izbereš med domačini. Veš, si mi rekel, zato je več razlogov. Domačini te laže in prej sprejmejo in potem sčasoma od njih zveš veliko podatkov, veliko bolje poznajo teren. Pa še to, če se le da, se prej pozanimam, kateri so v kraju najrevnejši, in najprej tem ponudim delo.

Nato sva se začela spoznavati. Da si Ločan, pravi Ločan, si rekel (rojen 4. julija 1928 v Škofji Loki), s Krevsove domačije, ki je poleg posestva imela tudi mlin in žago. Zato da si za Ločane še vedno samo Krevsov Aci.

Šestleten si izgubil očeta in nato končal osnovno šolo v Škofji Loki. Leta 1939 so te poslali na poljansko gimnazijo v Ljubljano, kjer si stanoval nasproti gimnazije pri stari mami, ki je bila mesarica, in pri stricu Maksu, ki je bil trgovec. Tako si poleg "domačih" poklicev kmeta, mlinarja in žagarja spoznal še trgovskega in mesarskega, za katera si se spotoma tudi izučil. Redno pa si v tem času obiskoval strica Stanka in strino Mašo (dr. Stanka Lebna, univerzitetnega profesorja romanistike, in Mašo – Marijo, profesorico nemščine na poljanski gimnaziji, sestro Vladimirja Bartola), ki sta te učila osnov tujih jezikov. Danes mi je žal, si rekel, da te priložnosti nisem bolje izkoristil, čeprav sem moral s stricem vedno govoriti italijansko ali francosko, s strino pa nemško. A veš, koliko jezikov je še znal stric, si dodal (prevajal je tudi iz španščine in angleščine), jaz pa sem raje igral nogomet in smučal. Med vojno seveda ne, si pripomnil in za trenutek obmolnil. Mamo so odpeljali v taborišče Auschwitz, kjer je pred koncem vojne umrla. Po vojni, si nadaljeval, sem bil, še preden sem maturiral (leta 1947 na 1. realni državni gimnaziji na Vegovi), brigadir – udarnik pri gradnji prog Brčko – Banovići in Šamac – Sarajevo. Pa na šport tudi nisem pozabil, samo da sem z alpskega smučanja presedlal na skoke. Trikrat sem bil reprezentant na svetovnih študentskih zimskih igrah, žal le drugi. Po maturi sem se vpisal na montanistiko, saj veš, da takrat še ni bilo arheologije v Ljubljani, in dve leti montanistike sta mi pri raziskovanju jam še kako prav prišli. Potem pa sem predsedlal na arheologijo (leta 1949). Sodim v prvo generacijo šolanov slovenskih arheologov, si se pohvalil in začel naštevati svoje profesorje, Brodarja, Klemenca, Korošca in druge, ter spet naprej pripovedovati, kako si opravljal izpite, najteže latinščino, pa kako ste se za cel semester vsi študentje preselili v Šempeter in še in še. Kaj pa smučarski skoki? sem te prekinil. Korošec mi je rekel, ali skoki ali arheologija, si odvrnil, dveh vrabcev hkrati ne moreš loviti. In odločil sem se za arheologijo. Ampak skokov vseeno nisem čisto odpisal. Zdaj sem mednarodni FIS sodnik (od leta 1971 do leta 1986 mednarodni sodnik FIS; sodil na več novoletnih turnejah in svetovnih prvenstvih, največ v Planici, ter odmeril več svetovnih rekordov).

Prispela sva v Divačo. Veš, red mora bit, si rekel in zavila sva na postajo milice. Vsi so te poznali, pa si vendar opravil formalnosti, in čez nekaj dni nas je komandir obiskal na terenu. Zdaj se moram javiti še v Risniku, čez cesto, si dejal. Skoraj ni bilo človeka v lokalni, s katerim se ne bi pristrčno pozdravil. Potem sva zavila še na pošto. Tedanja zakonodaja ni dovoljevala, da bi s seboj nosil gotovino. Zdaj greva pa do hiše, kjer bova ta mesec spala, si

mi pojasnil in napotila sva se v Matavun. Gospodarica s sinom naju je že pričakovala. Skuhala je kavo in že je stekel pogovor o dogodkih zadnjega leta, ko si bil nazadnje tam. Nisva ostala dolgo. Še nekaj obiskov morava danes opraviti, si mi rekel, in odpeljala sva se naprej v Škoflje, Famlje in na Barko. Vmes si mi razlagal, kako ljubiš Kras, kako si navezan na te kraje. Po diplomi pri prof. Korošču, si govoril (iz Avaroslovanov leta 1954, za katero si prejel Prešernovo nagrado), me je ta poslal za pol leta v Postojno, na Inštitut za raziskovanje krasa. Pa nisem ostal samo pol leta, ampak sedemnajst let. In sem vzljubil Kras in Kraševce in se prvi pri nas začel ukvarjati s prazgodovinsko poselitvijo kraških jam. Temu se "kujnštno" reče speleoarheologija, veš, si se nasmejal. Da sem lahko plezal in ril po jamah in brezni, sem se moral naučiti tudi jamarstva. Prvič sem samostojno kopal v jami prav tu, v Ozki špilji v Veliki dolini Škocjanskih jam, in to že leta 1955. Do zdaj sem izkopaval v več kot petdesetih jamah, si sklenil. In ko sva se vrnila v Matavun, je bila že tema. Ne še spat, si rekel, grem pozdravit še druge domačine, gor v vaško gostilno. Po vasi se je že razvedelo, da si se vrnil, in gostilna je bila polna. Vsi so te prisrčno pozdravljali in ti si bil prav tako vesel. Dolg je bil najin prvi dan, a izredno bogat. Spoznal sem novega prijatelja.

Naslednje jutro naju je pred hišo že čakal Damjan. Skupaj smo se odpeljali do Trhlovc. Ob sedmih smo bili pri jami, kjer sta nas čakala delavca, domačina. Ob tem si mi dejal, veš, na terenu moraš biti vedno točen, prvi, če se le da. Tako je bilo ves naslednji mesec in po en mesec naslednjih pet let, ko smo izkopavali Malo Triglavco. V začetku majhen spodmol, na koncu pa pet metrov profila od antike do mezolitika. Veliko strokovnih sodelavcev in tvojih prijateljev nas je obiskalo, mi pa smo tudi obiskali vse kolege, ki so tedaj delali na tistem področju.

Vmes smo bili skupaj še v Lukenski jami pri Prečni. Veliko smo se pogovarjali. Vsako leto smo šli v Škocjanske jame, kjer si razlagal o izkopavanjih Roške špilje (leta 1956 in pozneje), pa o tem, kako si sodeloval pri meritvah jame za elektrifikacijo, o reševanju italijanskih jamarjev poleti 1956, ko je reka Reka v jami v treh urah narasla za več kot sedemdeset metrov, o spustih v Mušjo jamo... Pripovedoval si, da so bila tvoja leta v Postojni lepa, a tudi naporna. Prva štiri leta si se v Postojno vozil vsak dan z vlakom iz Škofje Loke, se vmes poročil in nazadnje dobil stanovanje, tako da se je Lela lahko preselila k tebi. V tem času se vama je rodila tudi hči Petra, na katero si bil upravičeno ponosen. Kot otroka si jo vozil s seboj na terene in morda se je prav zato odločila za poklic antropologa.

Že leta 1956 si odšel na študijsko izpopolnjevanje v Heuneburg na Švabsko, v Nemčijo, kjer si se seznanil z najsoodobnejšimi tehnikami izkopavanj. Leto pred tem si pomagal prof. Korošču pri raziskovanju neolitske naselbine Danilo pri Šibeniku. Ker ni prostora, da bi naštel vse kraje in vsa področja, kjer si delal, naj omenim le tista, ki si se jih sam največkrat spominjal: Kevderc na Lubniku, Lubniško jamo, Tominčevo jamo pod Škocjanom, Veliki zjot pri Vinici. Sodeloval si pri raziskavah na Ljubljanskem barju, pa v antični Emoni, pri odkrivanju halštatskih gomil v Novem mestu in pri velikih mednarodnih prazgodovinskih raziskavah v Stični, skupaj z nemškimi kolegi si vodil izkopavanje poznoantične utrdbe na Hrušici, pa na Ajdovskem gradcu nad Vranjem pri Sevnici in na Ajdnu nad Žirovnico, ki sta jo odkrila skupaj z A. Valičem. Ti (in seveda mnogi drugi, tu neomenjeni) kraji kažejo na tvojo ljubezen do arheologije kot celote, do vseh njenih obdobij, tako do materialne kakor tudi do duhovne kulture.

Čeprav si se specializiral za starejšo jamsko prazgodovino, z njo oral ledino v Sloveniji, se dodatno izobraževal kot Humboldtov štipendist v Heidelbergu (1964-1966), med drugimi tudi pri prof. Milojčiču, in trud petnajstletnih raziskav strnil v doktorski disertaciji z naslovom *Kulturna pripadnost jamskih najdb na področju jugovzhodnih Alp v prazgodovinskem obdobju*, v kateri si zajel, dokumentiral in časovno ter kulturno opredelil arheološko zapuščino iz stosedemdesetih kraških jam Slovenije, jugozahodne Hrvaške, Istre, Furlanije Julijske krajine in južne Avstrije (leta 1971 na Univerzi v Zagrebu), si se vedno z veseljem odzval povabilom kolegov z drugih področij arheologije in z njimi izkopaval tako mlajše prazgodovinske naselbine in grobove kakor tudi antične in poznoantične naselbine ter staroslovanske ostaline. Ker si imel izjemen dar za orientacijo in veliko tehničnega znanja, ni bilo nenavadno, da so te povabili k raziskavam vzhodnoalpskih, predvsem poznoantičnih zapor, bolj znanih pod imenom *claustra Alpium Juliarum*. Prehobil si celotno področje teh zapor ter zrisal in tehnično dokumentiral vidne ostanke, poleg tega pa še izkopaval na Lanišču nad Kalcami, v Zaplani, na gradišču nad Martinj hribom pri Logatcu in na že omenjeni Hrušici. Deset let si sodeloval pri tem projektu, za katerega ste sodelavci leta 1975 prejeli nagrado Sklada Borisa Kidriča. Poleg tega si se ukvarjal z arheološko topografijo Pivške kotline, porečja reke Reke, Notranjske, Slovenskih goric in okolice Slovenj Gradca. Obzorja si si širil tudi na številnih študijskih potovanjih, predvsem po sosednjih deželah, ter na strokovnih srečanjih speleologov in arheologov tako doma kakor tudi – in še več – v tujini, kjer si predstavljal rezultate svojega dela. Od

začetka si sodeloval pri nastajanju arheološke karte Slovenije, pionirskem projektu v takratni Jugoslaviji. Poleg tega si bil tehnični in glavni urednik Arheološkega vestnika, glavni urednik dveh zvezkov Razprav 1. razreda in zvezka Dela 1. in 4. razreda SAZU, član uredništva Naših jam in Loških razgledov, pri katerih si bil deset let tudi glavni urednik, ter sodeloval pri številnih elaboratih. In kot da ti vse to ne bi bilo dovolj, si med letoma 1972 in 1976 predsedoval tudi Jamarski zvezi Slovenije (za to si dobil zlati znak JZS in postal častni član Društva za raziskovanje jam v Kranju).

Med številnimi stiki z ljudmi si med prvimi začutil potrebo po popularizaciji arheologije, predvsem med mladimi. Postal si stalni član republiškega koordinacijskega odbora "Gibanje znanost mladini" in hkrati predsednik arheološke komisije pri zagovoru in ocenjevanju vsakoletnih raziskovalnih nalog. Vodil si mednarodne mladinske raziskovalne tabore v Cerknici (leta 1970 in 1971) in na Vinici (leta 1979 in 1980). Za to delo so te nagradili s srebrno plaketo Borisa Kidriča in zlato plaketo "Gibanja znanost mladim Jugoslavije". Kot pravi Ločan si se že v času službovanja v Postojni včlanil v Muzejsko društvo v Škofji Loki in ostal aktiven član vse do smrti (med letoma 1974 in 1978 si bil podpredsednik društva).

Leta 1994 si se kot znanstveni svetnik upokojil in se tiho umaknil v Vincarje, kjer sta si v zgodnjih šestdesetih letih sama z ženo postavila hišo, vendar ne na kredit, tako kot številni tedaj, ker ga kot sin kulakov nisi dobil. Izjemno pošten in večno optimističen si se razveselil tudi demokratičnih sprememb v Sloveniji ob koncu osemdesetih let in nastajanja naše države, pri katerem si med vojno leta 1991 celo aktivno sodeloval. Dvakrat po osamosvojitvi si kandidiral za mestnega svetnika v Škofji Loki in bil oba krat tudi izvoljen. In čeprav si sam izkopal številne grobove, si postal član občinskega Odbora za zamolčane.

Ko sem leta 1996 prevzel vodenje terenskih arheoloških raziskav za novo Univerzitetno knjižnico v Ljubljani, še nisem vedel, kakšno delo me čaka. Zato sem se zgodaj spomladi 1997 obrnil nate in te povabil k sodelovanju. Z veseljem si se odzval – kot že ničkolikokrat prej. Zaradi obveznosti, ki si jih imel, sva se dogovorila za polovičen delovni čas. A veš, da je bil moj prvi teren čez cesto, tam, kjer zdaj stoji Filozofska fakulteta, si mi dejal prvi dan, ta pa bo najbrž zadnji, si se nasmehnil. Več kot dve leti si vsak dan prihajal na teren. Točno kot nekdanji si najinim mlajšim kolegom vcepljal smisel za red. Vedno nasmejan, šegav in poln optimizma. Takoj si vzpostavil stik s študenti in jim posredoval znanje, ki ga fakulteta ne daje. In tudi

oni so te vzljubili. Kadar koli sem po končanem terenu srečal katerega izmed njih, je bilo prvo vprašanje vedno - kako pa Aci? Takšen žar, takšno energijo, takšen optimizem premorejo le redki. Ko sem zvedel, da tvoja bolezen ni tako nedolžna, sem te poklical. Bilo je dober teden pred tvojo smrtjo. Na koncu pogovora si mi še vedno "junaško" dejal, pa saj veš, da kopriva ne pozebe kar tako. Tvoja kopriva je opekla vse tvoje sodelavce. Hvala ti za vse, kar si nam dal.

Damjan Snoj